

КАТЕГОРІЯ “БУТТЯ” У ФІЛОСОФІЇ ПАРМЕНІДА

Ім'я Парменіда (Parmenides), автора терміну “буття”, добре відоме дослідникам. Однак у сучасній літературі розуміння буття у філософії Парменіда тлумачиться досить розпливчасто, туманно. Найчастіше автори обмежуються відомим висловом Парменіда: “Буття є, а небуття – немає”, майже нічого не пояснюючи. Для того, щоб зрозуміти, що саме намагався сказати Парменід у своїй поемі “Про природу”, однієї лише цієї фрази явно недостатньо. Проблема полягає ще й у тому, що ця теза лишає дослідника у здивуванні: буття є, небуття немає – що ж нового сказав Парменід? Небуття завжди постає як “інше буття”. Інше, ніж буття, поряд з “ніщо”. Виходить, що Парменід усунув “інше буття”, лишивши тільки “буття”. Усе – це буття. Така думка може претендувати на розумово-догматичний статус, а не на філософський. Невже автор самого поняття “буття” не здогадався розмежувати його з тим, чим воно не є, з “іншим буттям”, встановивши логічні стосунки між ними? Для того, щоб відповісти на це питання, нам потрібно звернутися до першоджерел – до текстів, які належать перу Парменіда.

Джерелами для вивчення даної теми є фрагменти творів Парменіда, які збереглися до нашого часу. Як джерела постають також найбільш відомі дослідження й коментарі до цієї теми (такі, як свідчення Діогена Лаерція, Секста Емпірика, які належать до античної філософії) і більш-менш сучасні дослідження (зокрема, праця Дільса “Досократики”, дослідження Вернана “Походження давньогрецької думки”, “Антична філософія” Льюїса та ін.).

Загалом, джерела можна розділити на чотири групи. По-перше, це автентичні джерела – твори самого Парменіда. Краще самого Парменіда його філософію не може розкрити ніхто інший. Тому базовим джерелом для нас є фрагменти творів Парменіда. По-друге, твори античних авторів. Тут ми стикаємося з бажанням дослідників оцінити внесок Парменіда, виходячи із власних філософських переконань, тому часом неможливо зрозуміти, що саме хотів виразити Парменід. Однак ці свідчення є надзвичайно важливими, оскільки античним авторам були доступні твори Парменіда у повному їх обсязі і їхні коментарі часто містять інформацію про ті фрагменти творів Парменіда, які не збереглися до нашого часу. По-третє, це історико-філософські дослідження XIX–XX століть, які вирізняються порівняно неупередженим ставленням до космології Парменіда. Ця категорія досліджень є важливою для того, щоб простежити інтерпретації космології Парменіда в історії філософії. По-четверте, це авторські філософські дослідження, в яких автор, розкриваючи філософські положення своєї концепції, висловлює власне ставлення до концепції відомого давньогрецького мислителя. Ця категорія досліджень є цікавою у тому розумінні, що дає можливість виявити евристичний потенціал категорії “буття” у розумінні Парменіда, а також використати це розуміння в тій або іншій філософській системі пізнання світу.

Отже, спробуємо виявити неявне у тому, що говорив Парменід, а також проінтерпретувати деякі висловлення геніального грецького філософа. Особливо важливо розглянути космологію Парменіда у світлі логічної осі “буття – інше буття”. Для цього, по-перше, максимально автентично розпредметимо зміст поняття “буття” в онтології Парменіда, а по-друге – зіставимо поняття “буття” з “іншим буттям” в онтології грецького мислителя, вирішивши, тим самим, наявність суперечності в розумінні космології Парменіда.

Парменід був родом із грецької колонії Елеї в південній Італії [6, 35]. Він був учнем Ксенофана й сучасником Геракліта. Став засновником елейської школи. Про життя Парменіда Льюїс пише: “Народжений для блиску і багатства, він користувався пошаною і

викликав у багатьох задрість, як будь-яка людина із соціальним станом і талантом, Парменід, як кажуть, вів спочатку розгульне життя сластолюбця” [4, 67]. Згодом Парменід покінчив з розгульним життям і зайнявся філософією. Його філософські думки викладено у поемі “Про природу”, яка складається з двох частин: “Істина”, або вчення про буття, і “Гадка”, або вчення про гаданий світ [2, 396–397].

Сам момент появи поняття “буття” знаменний у тому розумінні, що дослідників більше не задовольняло розуміння буття, яким воно було в попередніх концепціях (усе) і знадобилося позначити у мові інше поняття, котрим і стало поняття “буття”.

Поява поняття “буття” засвідчує, що щось уже є схопленим як буття у думці й позначеним у мові. Це означає, що надалі це щось обговорюватиметься й поширюватиметься в раціональному дискурсі – тими, хто його розуміє і не розуміє. Нам принципово важливо зрозуміти, як саме розверталось це розуміння надалі.

Яку ж методологічну роль зіграла поява поняття “буття”? Чому воно не з’явилося раніше? Чому раніше могли обходитися без нього?

“Тільки буття є, а небуття взагалі немає” – ось яким чином поняття “буття” з’явилося у філософії, зумовивши численні дискусії й суперечки. Виходячи з цього висловлення, Парменіда прийнято вважати засновником метафізики і носієм аргументу про незмінність буття [8, 324]. У Парменіда ця фраза звучить так: “Те, що висловлюється й мислиться, неодмінно повинне бути сущим [“тим, що є”], тому що є – буття, а ніщо – не є...” [7, 288].

Можна погодитися з Маковельським у тому, що буття, на думку давньогрецького дослідника, має такі властивості:

– воно тотожне самому собі: “Тотожність і незмінюваність буття спричиняють відсутність у Парменідова буття хоч би якої якісної і кількісної розмаїтості (буття – зовсім однорідно; не може бути буття в одному місці більше, в іншому менше), а також заперечення в бутті руху” [2, 398];

– воно є позачасовим: “Позачасність буття виражається в запереченні у нього минулого й майбутнього і найміцніше пов’язане з його абсолютною тотожністю і нерухомістю” [2, 398];

– воно характеризується нероздільною єдністю: “Розкриваючи нероздільну єдність буття, Парменід утверджує його безперервність (буття безпосередньо стикається з буттям; немає нічого, що перепиняло б буттю доступ до буття), визнає буття неподільним, нерозкладним, непроникним (буття – абсолютна повнота) і заперечує в нього всяку множинність частин” [2, 399];

– воно є закінченим у собі: “... закінченість буття у собі (його досконалість) говорить нам, що воно самозадовольняє: у ньому є все й нічого немає поза ним” [2, 399];

– воно єдине: “... поряд з буттям немає іншого буття” [2, 399]; “Заперечення порожнього простору служить у Парменіда новим підтвердженням нерухомості буття, нейздійсненності руху” [2, 401].

Загалом, “буття мислиться Парменідом як маса речовини, що має форму кулі, яка лежить нерухомо, а позачасність буття у нього приводиться до формули: буття завжди цілком у всій своїй сукупності присутнє в сьогоденні” [2, 400].

Створення поняття “буття” спричинило і виникнення поняття “небуття”. Стародавні греки розуміли, що для того, щоб описати поняття, потрібно вийти за його межі. Якщо буття – це все, то воно є, одночасно, й ніщо.

Маковельський твердить: “Коли ми говоримо: “небуття існує” або “буття й небуття тотожні”, то ми робимо небуття буттям. Тим часом, весь зміст поняття небуття полягає в тому, що воно не є буття” [2, 401]; “... поняття небуття він [Парменід] ототожнює з порожнім простором” [2, 401].

Однак Маковельський зауважує, що поняття “небуття” є “допоміжним” у концепції Парменіда [2, 401]. А також вказує на те, що “вчення про буття небуття спочиває на схованій передумові тотожності буття й небуття” [2, 403].

Досягнення Парменіда в теорії пізнання, що зароджується, зводяться до розходження між достовірним знанням і ймовірною думкою [8, 81–83]. Перевагу Парменід надавав достовірному знанню, яке має раціональну природу, тому, умовно, його можна назвати раціоналістом. Буття, починаючи з цього моменту, розуміється як не тотожне тому, що ми бачимо.

Формулу Парменіда “Тільки буття є, а небуття зовсім немає” можна інтерпретувати (так її і інтерпретували в історії філософії) як невизнання поняття небуття, вилучення з логічного обігу антиномії “буття/небуття”, як констатацію принципової неможливості розмежування понять “буття” і “небуття”. У цьому разі світ мислиться в аспекті наповненості – скрізь є тільки буття. Це найбільш визнана версія. У цьому випадку Парменід стоїть біля засад метафізики, і для того, щоб поцінувати його внесок у філософію, потрібно елімінувати поняття “буття” з космології цього філософа й оцінити введення названої категорії у філософський обіг як самостійної цінності у творчості мислителя, абстрагуючись від інших положень його філософської системи.

У ході дослідження ми припустили, що існує можливість відступити від загальноприйнятого тлумачення парменідівської концепції буття. На нашу думку, буття в розумінні Парменіда можна інтерпретувати як мінливе, якому властивий рух. Або, як мінімум, визнати те, що Парменід не заперечував руху.

Які у нас є підстави припускати можливість другої версії на противагу всьому, що було створено й зрозуміле до нас?

Дослідники традиційно тлумачили фразу Парменіда безпосередньо, як даність, концентруючи увагу на можливому спростуванні положення елейця. Так чинить, зокрема, Б.Рассел: він пропонує таке спростування, і воно перетворює названу логічну формулу Парменіда на цілком абсурдну тезу. Із цього спростування стає зрозуміло, що Б.Рассел недооцінює поняття “гра” (і, зокрема, мовна гра), поняття “символ” і, зрештою, зовсім не враховує іронічного характеру філософування у Давній Греції [5, 62–63].

Отже, можна дійти висновку, що Парменід лишився не зрозумілим. Нам же принципово потрібно зрозуміти Парменіда, не приписавши йому нічого зайвого.

Сам Парменід наявно, до того ж кілька разів, згадує про незмінність і нерухомість буття:

“Тим самим Все є безперервним: тому, що суще примикає до сущого.

Нерухоме, в межах великих кайданів (!),

Воно без початку й безперервне, оскільки народження й загибель

Відкинуті геть: їх відбив безпомилковий доказ,

Лишаючись тим самим у тому самому [місці], воно покоїться само по собі”

[Знак оклику мій. – Авт.] [7, 291].

“Бути цілокупним і нерухомим...” [7, 291].

Аргумент №1. Формальне й змістовне у вислові Парменіда про буття.

Згідно з аргументацією Парменіда визнаємо, що стосовно несущого не можна вживати слово “є”, інакше несуще одразу інвертується в суще. Також визнаємо, що небуття не може бути помисленим, оскільки думка повинна мати предмет, і цей предмет має бути завжди зі сфери сущого, тобто думка – це завжди думка про буття. Але з нашого визнання цих положень з логічною неодмінністю не впливає, що небуття справді немає. У цьому разі ми маємо справу з грою між формально-логічною структурою фрази та її змістом. Висновуючи це, як це ми зробили в першому разі, ми підміняємо формальну логіку змістовною (хоч би в якому сенсі ми не розуміли цей термін). Із критики вислову в поняттях формальної логіки, зробимо висновок у змістовній. Мається на увазі силогізм:

1. Буття є;

2. Невбуття немає;

3. Невбуття немає.

Тут друга посилка повторюється двічі: вперше як посилка (як слід висловлюватися щодо небуття), а вдруге – як смисловий висновок нашого висловлювання, тобто, висновку. Висновок у цьому разі не є логічно неодмінним, і ми маємо справу з учетверінням терміну – термін “небуття” використовується у двох значеннях. Вислів Парменіда, можливо, і виник лише для того, щоб формалізувати, зробити логічно правильним вживання поняття “небуття”, що розмежується з буттям. І лише враховуючи перші дві посилки можна скористуватися можливістю розмежування буття з небуттям.

Як слід розуміти висловлювання Парменіда?

Скористуватися словом “небуття” можна лише в тому разі, якщо не намагатися помислити небуття (1) і якщо не казати, що небуття є, як і буття (2) – ось друга інтерпретація того, що хотів сказати Парменід.

Аргумент №2. Парменід і Зенон.

Можливо, Парменід зробив розглядуване висловлення з тією самою метою, з якою Зенон висунув апорії, а саме – щоб продемонструвати невідповідність логіки буття логіці мислення. Зенон, мабуть, за допомогою апорій “з усією серйозністю” доводив, що, скоріше за все, ніколи не зможе наздогнати найповільніше, і що стріла, яка летить, спочиває, а також що за той самий час і з однією й тією самою швидкістю можна пройти і кілометр, і два, і що ніколи не можна прийти із пункту А в пункт Б. При цьому в бутті мільйони людей щодня доводять протилежне. До того ж і сам Зенон був чудовим доказом протилежного. Зрозуміти Парменіда безпосередньо (як і в разі з апоріями Зенона) – це значить виключити принципово можливість використання Парменідом філософської іронії, чого виключати у разі з грецькими філософами не можна.

Аргумент №3. Філософська іронія.

Апорії Зенона викликають сміх. Особливість іронічного способу мислення полягає в абсолютизації однієї із протилежностей, тоді як друга протилежність пропонується співрозмовникові для домислення. Іронія в апоріях Зенона спрямована не на Парменіда, а на співрозмовника Зенона. Інакше кажучи, ми можемо інтерпретувати концепцію Зенона як популяризацію вчення Парменіда про буття.

Іронічний підтекст тези про те, що небуття не може бути помислене, полягає в тому, що у вислові явно не проговорюється висновок, який логічно із нього випливає: людина належить до буття сама, вона перебуває у бутті і не може бути або міркувати зовні від буття, та навіть не може мислити те, що перебуває зовні від буття. Філософія, як відомо, пов'язана з трансцендентальним суб'єктом, і хоча саме поняття трансцендентального суб'єкта виникло набагато пізніше, але вже в античній філософії існували різні техніки трансцендування. Виходячи із цього, цілком можна припустити, що саме не проговорюється в іронії Парменіда – це є трансцендентальний суб'єкт як результат трансцендування, а також протилежності і розвиток.

Аргумент №4. Парменід і Гегель.

І. А.Маковельський, міркуючи про буття й небуття в Парменіда, відзначає: “... небуття не можна ані помислити, ані висловити, оскільки, здійснюючи його в думці або у слові, ми незаконно і непомітно для себе підмінюємо його буттям” [2, 401]. Для підтвердження своєї думки Маковельський посилається на Гегеля: “Ніщо, коли воно мислиться або говориться, перетворюється насправді на ніщо. Ми говоримо дещо, мислимо дещо, якщо хочемо мислити або говорити ніщо” [2, 401]. Отже, Маковельський використовує думку Гегеля, висновок з якої має бути таким: ніщо не можна ні мислити, ні говорити. Однак від Маковельського вислизнув один тонкий логічний аспект висловлювання Гегеля. Цей аспект полягає в тому, що якщо мислити або говорити про ніщо, то воно стане насправді нічим, а саме це і є завданням філософа (зробити так, щоб у його концепції ніщо було справді нічим). Якщо визнати право на існування такої інтерпретації висловлювання Гегеля, то виявиться, що у своїй відомій, буттєвій фразі (буття є, а небуття немає) Парменід неявно закликає мислити й говорити про ніщо.

Для розв'язання виниклої суперечності потрібно зрозуміти, навіщо Гегелю знадобилося створювати таке формулювання висловлювання Парменіда. На нашу думку, Гегель висловився саме так для того, щоб обґрунтувати логічну можливість використання поняття “небуття” у своїй концепції, дати відповідь Парменіду. У цьому разі Гегель не підтверджує думки Парменіда, а показує, що для розкриття сутності буття потрібно порушити вказівку Парменіда, тобто думка Гегеля виявляється прямо протилежною думці елейця. Якби логічну “протиотруту” проти положень Парменіда не було вироблено, жоден філософ протягом усієї історії філософії не зміг би скористуватися поняттям “небуття” і Гегель чудово це розумів. Але чи розумів це Парменід? У нас є підстави припускати, що Парменід ретельно продумав усі частини свого трактату “Про природу” і тому цілком усвідомлював логічні наслідки своїх висловлювань. У такому разі виявляється: те, що не проговорюється у фразі Парменіда, те, до чого мислитель відсилає слухача, це переконання в тому, що правило бажано порушити (і намагатися помислити або висловити небуття) і навіть потрібно порушити, як і у випадку з апоріями Зенона.

Наведена цитата засвідчує, що буття утверджує себе через подвійне заперечення.

2. Про сутнісну спільність мислення Парменіда й мислення Гегеля свідчить теза про тотожність буття й мислення в концепції Гегеля: “Все дійсне є розумне, і все розумне – дійсне” і в концепції Парменіда: “Мислення й буття – одне й те саме” [2, 403]. Це означає, що Парменід і Гегель рухалися в своїх міркуваннях у межах однієї й тієї самої значеннєвої цілісності і те, що міг побачити один, міг побачити й інший.

3. Однакове розуміння суперечності в Парменіда і в Гегеля, можливо, є ще одним моментом, що не проговорюється, до якого відсилає Парменід.

Суперечність, яка існує в концепції Парменіда, полягає в тому, що хоча він і твердить про всюдисущність буття, але при цьому говорить про його межу – це відзначають чимало авторів. У Парменіда це позиціюється кілька разів: “Нерухоме, у межах великих кайданів” [7, 291] (навівши цю цитату вище, ми поставили на цьому місці знак оклику); “... оскільки нескорима Ананке тримає [його] в кайданах обмеження [~межі], що його замикаючи-обіймає” [7, 291]. Із чим межує буття у Парменіда? Із самим собою? На це філософ вказує неодноразово ([7, 291]), але тоді це не межа.

У “Науці логіки” Гегель зазначає, що саме існування речі в бутті автоматично вказує на її межу, на смерть речі. Уже в самому факті існування міститься і факт смерті, оскільки якщо річ існує в бутті як якась, саме така річ, то в цьому вже закладена можливість сутностей, якими ця річ не є. Можливість розмежування речі з чимось іншим, ніж вона сама. Суперечність у цьому разі полягає в сутності речі і з'являється у бутті феноменально, із самого факту існування [1, 192].

Якщо припустити, що таке тлумачення суперечності інтуїтивно вбачав і Парменід, то це означає, що небуття, згідно з ним, феноменально з'являється з буття. Тоді стає зрозумілим, чому Парменід називав Геракліта і його послідовників “людьми “о двох головах”, “пустоголовим плем'ям, у якого в усьому є зворотний шлях” [2, 403]. Та суперечність, яка покладена в основу світу у Геракліта (вогонь і земля), насправді суперечністю не є, а є лише опозиційною парою. А опозиційна пара не може пояснити всього розмаїття світу. А якщо виходити з того, що Парменід взагалі не визнавав суперечності в жодному вигляді, то лишається незрозумілим, чому сам він у другій частині свого трактату “Про природу” виражає думку, яка безпосередньо протилежна його ж думці, висловленій у першій частині цієї самої поеми. У такий спосіб сам Парменід уподібнюється людям “о двох головах”.

Аргумент №5. Суперечність між “Істиною” і “Гадкою”.

“Істина” і “Гадка” – дві частини трактату Парменіда “Про природу”. У цих частинах Парменід викладає з однаковою вірогідністю прямо протилежні погляди, що визнають чимало дослідників [2, 410–413]. “Те, проти чого Парменід так енергійно повставав у першій частині поеми, вводиться ним і немов би певною мірою реабілітується в другій” [2, 411]. Для ілюстрації цього Маковельський наводить як приклад думки кількох авторів і

їхні способи вирішення суперечності. Для нас особливий інтерес представляє думка М.Мандеса, який зазначає: “Ми маємо... дивний, можливо, єдиний у своєму роді, випадок. Один і той самий мислитель будує дві системи, що виключають одна одну, з яких одна помилкова, інша істинна, – єдиний, можливо, випадок, коли сильний мислитель створює цілу, складну і гармонійну, повну глибоких спостережень і оригінальних думок, повну відкриттів, що ще не втратили значення, систему – і все це лише для того, щоб оголосити її помилковою” [2, 410–411]. Далі Маковельський зауважує: “Згідно з М.Мандесом, “Гадка” Парменіда є для автора його найкращою з помилкових теорій” [2, 411].

Отже, поставлена проблема й створена версія вирішення цієї проблеми: одна із систем має бути помилковою, і це – друга частина поеми. Далі Маковельський наводить інші варіанти вирішення цієї проблеми.

1) перша група авторів вважає, що Парменід заперечує сам собі. Ці автори не вбачають жодного взаємозв'язку між частинами поеми (А.Швегер). До цієї самої групи дослідників належить і Т.Гомперц, який вважає, що друга частина поеми показує “коливання філософа у своєму вченні” [2, 411];

2) друга група дослідників (Е.Целлер, Г.Дільс) вважає, що друга частина викладає помилкові гіпотези супротивників Парменіда [2, 411];

3) на особливу увагу заслуговує думка Ф.Ніцше, який “вирізняє у філософському розвитку Парменіда два періоди – анаксимандрівський, пам'яткою якого є друга частина поеми, і період утворення власної самостійної системи” [2, 412]. У цій версії йдеться про те, що свої ранні погляди Парменід залишив як ретельно пророблену “робочу гіпотезу” [2, 413].

Як бачимо, серед цих думок не вистачає ще однієї – думки про те, що помилковою є саме перша частина вчення Парменіда, яку можна було б віднести на рахунок іронії античного автора. Цю версію, хоча б для можливості доказу від зворотного, обов'язково потрібно розглянути.

Нарешті, Маковельський формулює власну думку щодо цього питання: “Помилкова ж видимість, що показується оманними почуттями, може бути пояснюваною лише помилковим вченням..., яке постулює існування неіснуючого” [2, 413]; “Буття не є сутність, що покладена в основу гаданого почуттєвого світу, вчить Парменід, сутністю цієї видимості скоріше є небуття (ірраціональний початок); тому немає переходу від буття до видимості і від онтології до космології” [2, 413]. Версія Маковельського цікава, але термін “існування неіснуючого” викликає багато питань.

Аргумент №6. Ставлення до бінарних опозицій.

А.В. Лебедев у статті “Парменід” пише: “Усі фізичні протилежності – “розріджене й щільне”, “легке й важке”, “гаряче й холодне”... і т.д., є тими, що зводяться до опозиції світла і тьми як синоніми. Але один член цієї фундаментальної опозиції – гаданий, і його “не слідувало називати” окремим ім'ям (В8, 54): “ніч” є відсутністю світла і, отже, несубстанційною” [3, 203].

З того, що один із членів опозиції не слід називати окремим ім'ям, ще не виходить, що цей член не існує. Особливо наочно це на прикладі дня й ночі: ніч існує, однак її не слід називати окремим ім'ям. Якщо ми цю логічну модель спроектуємо на творчість Парменіда в цілому, то побачимо, що одна з частин трактату “Про природу” відображує ту частину реальності, яка не заслуговує на окреме ім'я, однак із цього ще не виходить, що ця частина не існує.

Отже, досліджуючи філософію Парменіда, доходимо таких висновків.

Парменіду недостатньо одного лише поняття “буття”. Суперечності в його концепції засвідчують, що Парменід інтуїтивно доходить усвідомлення таких аспектів буття, які сучасна філософія позначає за допомогою понять “сутність”, “існування”, “субстанція”. Про це свідчить і те, що дослідники, які мають можливість користуватися цими поняттями, так чи інакше розкривають зміст того, що хотів сказати засновник Елейської школи. Частина “Гадка” твердить про частину реальності, яка не заслуговує на окреме ім'я

і не має якості субстанційності. Також ця частина реальності має існування без сутності, чого не можна сказати про буття. Зрозуміло, що для Парменіда існування, суще й буття є синонімами, але це створює чимало проблем для передачі змісту буття.

Таким чином, поняття “буття” в Парменіда не є еквівалентним поняттю “все”, що було властиве грецькій філософії до Парменіда. Воно не є також еквівалентним поняттю “світ”. Світ Парменід розділяє на дві частини, а буття – це тільки одна з частин світу. Недарма Медікус доводить, “що фізика Парменіда є світ, який можна порівняти зі світами Платона” [2, 415]. Із цього виходить порушення тези про закінченість буття у собі. Не все в ньому.

Отже, можна твердити, що вже у Парменіда буття корелює зі своїм іншим, усупереч загальноприйнятій версії. Звідси зрозуміло, що одночасно з появою поняття “буття” виникає й логічна вісь “буття – інше буття”.

Розроблення теми даної статті представляється перспективним, особливо враховуючи той факт, що ідеологія найчастіше лишає свій відбиток на філософських теоріях, спотворюючи останні. Повертаючись до філософських концепцій античності, ми очищаємо поняття від ідеологічних нашарувань, чим можемо дати їм нове життя. Евристичний потенціал поняття “буття” надзвичайно великий. Той факт, що поняття “буття” у філософії Парменіда корелює зі своїм іншим, в остаточному підсумку показує, що воно було застосоване і в неklasичній філософії. Розроблення поняття “буття” у концептуальних обрисах неklasичної філософії – це і є перспективне завдання сучасного філософування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель Г.В.Ф. Наука логики: В 3-х тт. – М., 1970. – Т. 1.
2. Досократики. – Мн., 1999.
3. Лебедев А.В. Парменид // Новая философская энциклопедия: В 4-х тт. – М., 2001. – Т. 3.
4. Льюис Дж.Г. Античная философия: от Фалеса до Сократа. – Мн., 1997.
5. Рассел Б. История западной философии и ее связи с политическими и социальными условиями от античности до наших дней: В 3-х кн. – М., 2000.
6. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии. – М., 2003.
7. Фрагменты ранних греческих философов. Ч. 1– М., 1989.
8. Эмпирик С. Сочинения: В 2-х тт. – М., 1976. – Т. 1.